

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΘΑΙΚΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Η'. - ΤΕΥΧ. Α' ΚΑΙ Β'.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ ΚΑΙ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Ὅσα ἔστι περὶ τοῦ τοῦ δευτέρου ἀρχαίου
βουλεύματα ἢ περὶ παιδείας καὶ αἰῶν καὶ
τῶν αὐτοῦ αἰσίων. (Πλάτ. Θεάγ.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1885

ΤΟ ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΔΟΓΜΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἡ ψυχολογικὴ ἐλευθερία.

Ὅ τὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας διερευνῶν ἀνάγκη τὴν ἀρχὴν ἐκάστης ν' ἀναζητήσῃ. Ἐν τῇ τοιαύτῃ ζητήσῃ οὐδὲν ἕτερον ἐμφανίζεται πλὴν ὁρμῶν τινῶν πρὸς πλήρωσιν ἐνδείας καὶ ὀρέξεως τοῦ ἡδέος, προαγωγῆ δὲ τῆς αἰσθητικῆς κατὰ τὴν οἰκείαν ἕξιν. Μετὰ τοῦτο δ' ὅσῳ μᾶλλον τελειοῦται ἡ αἴσθησις, τοσοῦτω καὶ αἱ ὁρμαὶ πολλαπλασιάζονται καὶ αὐξοῦσι, καὶ κλίσεις καὶ πάθη καθίστανται. Οὕτω δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ἐθίζεται ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐθελεῖ ἐθέλει τὸ ἡδύον καὶ δοκοῦν προαγωγικὸν τοῦ βίου αὐτοῦ. Ἡ συνείδησις δὲ τῆς τοιαύτης ἕξεως καὶ ἀνεμπόδιστου ἐνεργείας πρὸς τὸ ταύτη ἐπαρκεῖν καλεῖται κοινῶς ἐλευθερία. Ὡστ' ἐλευθερία πρῶτόν ἐστιν ἡ ἀνεμπόδιστος κατὰ πᾶσαν ὀρεξιν ὁρμή, ἢ τὸ ἀνεξετάτως πάσῃ ἐπιθυμίᾳ ἐπεσθαι, ἢ τὸ ἑαυτοῦ μόνον ζητεῖν, ἢ ἀνεμπόδιστος δηλ. θέλησις.

ΣΗΜ. Διὰν εὐστόχως λέγει ὁ Τσέιπφλ (Zörfli) ὅτι ψυχολογικὴ ἐλευθερία εἶναι ἡ τελεία ἐνέργεια τῆς αὐθαιρεσίας, ἡ ἐπιτηδειότης τοῦ τρέπεσθαι τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆδε κακείσε. (Φιλοσ. τ. Δικαίου Εἰσ. σ. 7).

Ἀνάλογόν τι δὲ θεωρεῖται καὶ εἰς τὰ ζῶα· διότι τί ἄλλο πράττει τὸ ζῶον ἢ νὰ ζῆ ἕκαστον ἑαυτοῦ ἕνεκεν; Ἄλλ' ἐνταῦθα θεωρεῖται καὶ ἕτερόν τι, ἡ φθορὰ καὶ τοῦ ὁμοειδοῦς ἑαυτῷ πρὸς σωτηρίαν ἑαυτοῦ. Ἄν δὲ τοῦτο μόνον εἰς τὰ μὴ κεκτημένα μνήμη καὶ φαντασίαν ζῶα συμβαίη, τὰ δὲ λοιπὰ συμπάσχοντα φιλοῦνται καὶ ἡ ἀγεληδὸν ἢ μοναχῶς βιοῦντα στέργουσιν ἀλληλα, κατὰ τὴν λείαν ὅμως ἐνδείκνυται διαμάχη πάσῃ μηχανῇ καὶ δυνάμει, οὔτε νόμου, οὔτε δικαστοῦ ἢ δίκαιου παρόντος. Παραπλήσιος καὶ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος. προϊούσης δὲ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ νοῦ ἀναπτυσσομένου, οὐ μόνον αἱ ἐπιθυμίαι πρὸς ἰδίαν συντήρησιν πολλαπλασιάζονται, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι πρὸς δόξαν καὶ ἀξιώματα καὶ

παντοίους ἔρωτας, καὶ μνημαὶ ποικίλαι πάρειςι, καὶ κραταῖος ἀγῶν συνίσταται παρελκόμενου τοῦ ἀνθρώπου πάντοθεν, καὶ ἡ διάκρισις τῆς μάχης ὑπὲρ τοῦ δοκοῦντος ἠδίονος. Οὕτω δ' ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸς ἐαυτῷ κριτῆς γινόμενος καὶ μηδένα παραλαμβάνων σύμβουλον ἀλλὰ προαιρούμενος κατὰ τὴν ἐαυτοῦ δόξαν καλεῖται ἁπλῶς ἐλεύθερος, αὐτὸς πρὸς ἐαυτὸν ἀποβλέπων καὶ οὐ πρὸς τοὺς πέλας, αὐτὸς δηλ. ἐαυτῷ νομοθέτης γινόμενος.

Ἄλλ' ἡ αὐτονομία αὕτη δύναται μόνον ἐν τῷ μεμονωμένῳ καὶ ἐρημίτην βίον βιοῦντι νὰ νοηθῇ. Πλήν δεδομένου καὶ τούτου, ὁ ἐκ τοῦ προστυγόντος παρελκόμενος καὶ σωματικῶν κινήσεων ὄργανον καθιστάμενος λογίζεται ἄρ' ἁπλῶς ἐλεύθερος; Ἄλλ' ἔστω ὅτι ὁ μηδεμίαν συνείδησιν τῶν τῆς κοινωνίας ἀγαθῶν κεκτημένος θεωρεῖται ἐλεύθερος. ποσάκις ὅμως ὁ ἐρημίτης βία πράττει ὃ οὐ θέλει, διὰ τὸ ἐνδεᾶ πάντων πεφυκέναι τὸν ἄνθρωπον; Ἐπεὶ δὲ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν τὸ ἐρημοῦσθαι, ζητητέον τὸν κοινωνοῦντα τοῖς ὁμοίοις.

Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται ἐν κοινωνίᾳ· συγκαίνονοι δὲ αὐτοῦ γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ πρῶτον καὶ φίλτρον πρὸς αὐτούς, εἶτα δὲ φίλοι, οἰκεῖοι, γνωστοί, ὁμογενεῖς, ἄρχοντες, ἀρχόμενοι, καὶ ὑπηρεσίαι πρὸς πάντας ὡς εἰκός, καὶ εὐεργεσίαι καὶ ὀφειλαὶ πανταχόσε πανταχόθεν ἐκφύονται. Ἐν πόλει δὲ τοῦ ἁπλῶς ἐλευθέρου ἐκείνου ἀνθρώπου παρεντεθέντος τίνα χώραν ἔξει ἡ ἐλευθερία αὐτοῦ; οἰγήσεται ἀνεπιστρεπτεῖ. Ἐπεὶ πάντας θέλει ὑπηρετοῦντας ἐαυτῷ, καὶ πάντες ἐμποδῶν αὐτῷ γενήσονται, καὶ μᾶλλον ἀξιώσουσιν ὅπως αὐτὸς ὑπηρετῇ αὐτοῖς ὡς ἀπολαύων τῶν πόνῳ καὶ ἰδρῶτι παρεσκευασμένων ἐαυτοῖς ἀγαθῶν. Ὁ δ' ἐγγενῆς καὶ μᾶλλον τοῖς συγκαίνονοις ὀφειλέτης, ἅτε πολλῶν χρήζων μέχρι τοῦ καὶ αὐτὸν χρηστὸν γενέσθαι. Τί λοιπόν; ἢ ὅλως οὐκ ἔστιν, ἢ ἄλλη τις παρὰ τὴν δοκοῦσαν ἐλευθερίαν ἔστιν. Ἐν τῇ ἀπορίᾳ ταύτῃ ἔδωμεν ὅ,τι σοφοὶ καὶ εὐδόκιμοι ἄνδρες ἀπεφήναντο.

ΣΗΜ. Ἡ ἀύθικρησία αὕτη ἢ ἐκλελυμένη ἐλευθερία δύναται, καὶ αὐτοβουλία νὰ κληθῇ. Ὅτι δὲ διάφορος τῆς καθ' αὐτὸ ἐλευθερίας, οὐδένα

ἴτις ἀμυρσθητήταί τε, ἀποροῦμεν δὲ πρὸς τίνα ἀντιμάχεται ὁ Φόλλκμανν (Ψυχ. § 157) ὡς ἐπίσης ἀποροῦμεν βλέποντες αὐτὸν λέγοντα ὅτι ἐλευθερία εἶναι κλίσις πρὸς σύμπλεγμά τι συγκρουομένων παραστάσεων, ἀλλ' ἐλευθερία ἄνευ συνειδήσεως, ἀνεξάρτητος τοῦ ἐγὼ τῆς βουλήσεως, καὶ τὸ αὐτὸ τῷ ἔσχατον βούλεσθαι (Iudwollen). Ἐπεὶ ἡ μὲν κλίσις εἶναι ἀποτελεσμα ἢ ὀρέξεως ἢ βουλήσεως συνειδητῆ καὶ ἀσυνειδητος ἢ δ' ἀσυνειδητος ἐλευθερία οὐδ' ἔστιν ὅλως ἐλευθερία· εἶναι ἀπλῶς ὀρμὴ προβιβάζουσα πρὸς ἐνέργειαν. Τὸ δ' ἔσχατον βούλεσθαι εἶναι μᾶλλον προαίρεσις. Ἀποτρίμω δ' ἄγεται εἰς τὴν τῆς ἐλευθερίας ιδέαν περὶ ἧς προϊόντες φροῦμεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἡ ἐλευθερία παρὰ Πλάτωνα.

§ 4. Περὶ ἀγωγῆς.

Ὁ Πλάτων ἐν τῇ δημιουργίᾳ τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας δὲν εἰσάγει τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ὀρίζων τὸ ἔργον ἐκάστου, διὰ τὸ μὴ πολυπραγμονεῖν, καὶ ἀπονέμων ἐκάστῳ τὸ προσήκον, καὶ τὸν εὐδοκίμοῦντα προάγων, καὶ ὑπεράνω πάντων τὸν φιλόσοφον τιθεὶς, παρασκευάζει πόλιν αὐτάρκη καὶ εὐδαίμονα, οὐχὶ ἐλεύθερον ἀφίεις τὸν πολίτην, ἀλλὰ περιορισμένον εἰς τὸ ἴδιον ἔργον καὶ φρουρούμενον ὑπὸ τῶν ἀγρύπνων φυλάκων. Οὐδεὶς ἐν αὐτῇ τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖ, ἀλλ' ἕκαστος συντείνει εἰς τὴν τοῦ ἑτέρου χρείαν τοῖς κειμένοις νόμοις τρεφόμενος καὶ παιδευόμενος καὶ βιών, καὶ οὐ μόνον οὐχ ἑαυτῷ, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς υἱέσιν αὐτοῦ νομοθετῶν. τοῦτο δὲ διότι δὲν παρέχει πίστιν ἢ τοῦ γεννήτορος δεξιότης. (Καὶ ὄντως πόσον ὀλίγοι γονεῖς γινώσκουσι πῶς πρέπει νὰ παιδαγωγήσωσι τὰ ἑαυτῶν τέκνα!). Διατί δὲ ἡ ἀπιστία; διότι οὐδεὶς κάλλιον τῶν σοφῶν νομοθετῶν δύναται νὰ καθορίσῃ τὰ τῆς τροφῆς καὶ παιδείας. Πλὴν δὲ τούτων, α'.) διότι ἡ ἀναθεώρησις τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐδίδαξεν αὐτὸν ὅτι τυφλοῦται τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον, καὶ ἡ μὲν φιλοστοργία τοῦ πατρὸς ἐν πολλοῖς ὑποχωρεῖ, ὁ δὲ υἱὸς κατα-

φρονῶν τῶν νομοθετημάτων τοῦ πατρὸς ὀλιγωρεῖ παντελῶς τοῦ μεγίστου καὶ κοινοῦ νομοθέτου, ὃν οὐκ οἶδεν οὐδὲ φιλεῖ οὔτε τὴν ἐξ αὐτοῦ εὐεργεσίαν διορᾷ. Καὶ β'.) διότι οὐδεὶς τὸν παιδαγωγὸν μόνον καὶ τοὺς ὁμοίους ἑαυτῷ γινώσκων δύναται νὰ καταστῇ ἀγαθὸς πολίτης, ἂν μὴ τριβῇ καὶ κατοξυνθῇ ἐν τοῖς πολλοῖς διαγινώσκων ποικίλους τὴν ἔξιν καὶ τὰ ἤθη, καὶ κανανοήσῃ πῶς δεόν νὰ προσφέρηται εἰς ἕκαστον.

ΣΗΜ. Ἐάν ποῦ ἠσπύχησεν ὁ Πλάτων ἢ ὑπερηκόνησεν, οἷον ἐν τῷ περὶ τοῦ κοινὰς εἰς γυναίκα εἶναι καὶ εἴ τι ἕτερον, οὐ τοῦ παρόντος. Ἡμῖν ἀρκεῖ δεῖξαι τὴν ἀρχὴν ὑγιᾶ. Νῦν δ' ἰδῶμεν καὶ οἷος ὁ νομοθέτης.

§ 2. Οἷός τις ὁ φιλόσοφος.

Ὁ Πλάτων ἀξιοῖ ἐν' ὁ φιλόσοφος, ἀφοῦ συμπαιδευθῇ καὶ συντραφῇ τῷ υἱῷ τοῦ χειρῶνακτος καὶ βαναυσοτέχνου, καὶ ἀσκηθῇ στρατιωτικῶς (*), περιέλθῃ πᾶν ἐπιτήδευμα, διαγνῶ πῶς ἀνύεται καὶ τίνας δεῖται πρὸς τελείωσιν ἕκαστον ἔργον γεωργικόν, ἢ τεχνητόν, ἢ στρατιωτικόν, ἢ χρηματιστικόν, ἔχῃ γνώσεις γεωμετρικάς, καὶ κυριώτατα πάντων νὰ ἐντριβῇ ἐν τῇ διαλεκτικῇ τέχνῃ πρὸς διάγνωσιν πάσης τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέας (**), καὶ ἰδίως τῆς δικαιοσύνης. Δὲν ἐνιδρύει τὸν φιλόσοφον μεταρσιολέσχην καὶ οὐρανοβατοῦντα ἀστερογνώστην, οὐδ' ἐρεσχελοῦντα περὶ τὴν τῶν ὄντων, ἢ ὄντα, γένεσιν, ἀλλὰ διερευνῶντα τὸ πρακτὸν ἀγαθὸν καὶ προβιβαστικὸν τῆς πολιτικῆς εὐημερίας. Οὐχὶ διαγιγνώσκοντα τὶ τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ πῶς ἐφικτὸν αὐτό. Οὐχὶ νέον καὶ μὴ ἰκα-

(*) Τὸ πολύτιμον τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς μόνος ὁ διάδοχος τοῦ γερμανικοῦ θρόνου κατενόησε καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ εἰς τὰ κοινὰ ἐκπαιδευτήρια ἐκπέμπει. Πολλοὶ δὲ τῶν ἡμετέρων ὑπολαμβάνουσιν ὅτι ὁ παιδαγωγὸς μόνος, ἢ καὶ εὐάριθμοι διδάσκαλοι δύνανται ν' ἀντικαταστήσωσι πᾶσαν ἡλικίαν καὶ τάξιν καὶ καθόλου τὰ ἐν τῇ κοινωνίᾳ συμβαίνοντα.

(**) Ἰδέα παρὰ Πλάτωνι εἶναι ὅ,τι τὸ γένος παρ' ἡμῶν, καὶ τὸ γένος ἢ ὡς γένους εἶδος παρ' Ἀρστοτέλει· πᾶν δηλ. οὐσιώδεις διαφορὰς ἐμφαίνον. Ἰδέα δὲ τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι ἡ πηγὴ παντὸς πανσόφως δεδημιουργημένου, ἢ καὶ ἠθικῆς ἀρετῆς. Ἄπορον δὲ πῶς τινεὶ τὰγαθὸν ἕτερόν τι παρὰ τὸ θεῖον ὑπέλαβον.

νήν τῶν ἀνθρωπίνων ἐμπειρίαν κεκτημένον, ἀλλ' ἀνδρωθέντα καὶ διὰ παντός βίου καὶ περιπετείας διαπορευθέντα· οὐχ υἷόν νομοθέτου ἀλλὰ τὸν εὐδοκιμοῦντα ἀπλῶς, τὸν δὲ μὴ εὐδοκιμοῦντα καταβιβαστέον καὶ θετέον ἐν ᾧ εὐδοκιμεῖ κρίνει· εἰ δὲ μή, ἀπόβλητον καὶ ὑπερόριον.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων ποῦ ὑφίσταται ἡ ἐλευθερία, ἡ αὐτόνομος δηλαδή ἐκείνη ἕξις; οὐδαμοῦ εἰμὴ ἐν τοῖς Νόμοις.

§ 3. Οἷός τις ὁ ἐλεύθερος.

Οὐδεὶς ἐαυτῷ νομοθέτης· εἷς δ' ὁ προϊστάμενος τῆς πολιτείας κοινὸς τοῖς πᾶσι Νόμος, ὁ ἐκ τῆς τ' ἀγαθοῦ θεωρίας συναγόμενος, πρὸς ὃν πᾶν μέλος ρυθμίζεται, καὶ κατὰ τοῦτο μόνον ὁ πολίτης ἐλεύθερος κατὰ τὴν πρὸς τὰ καλὰ καὶ σεμνὰ ἐπίδοσιν. Ἐλεύθερος ἄρα ὁ κατὰ τὰς τοῦ Νόμου ὑπαγορεύσεις κανονίζων τὸν ἑαυτοῦ βίον, ὁ ἐλευθέρια ἐπιχειρῶν καὶ μηδὲν ἀνελεύθερον, ὁ κατὰ λόγον καὶ οὐ κατὰ θέλησιν ἐνεργῶν.

Ποῦ δ' ἴσταται ἡ ἀγαλίνωτος ἐκείνη ἐλευθερία; Κατὰ Πλάτωνα καὶ πάντα εὖ φρονούοντα, ὡς γ' ἡμῖν δοκεῖ, αὕτη αἰτία τῆς παραλυσίας τῆς δημοκρατίας καὶ προαγωγὸς πάσης πονηρίας. Αὕτη ἡ μεθιστάσα τὴν δημοκρατίαν εἰς τυραννίαν καὶ τοὺς κοινωνοὺς φυσιῶσα, εὐπρεπῶς δ' ἰσονομία καλουμένη. Τοῦτ' ἔστιν· ἴσον νέμειν ἀνδρὶ καὶ γυναικί, γονεῦσι καὶ υἱέσιν, ἄρχουσι καὶ ἀρχομένοις, διδάσκουσι καὶ φοιτηταῖς, ἣν ἄγαν ἐλευθερίαν καλεῖ. Καὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι τὸ ἄγαν μεταπίπτει εἰς τὸναντίον, ἐπάγει· « ἡ γὰρ ἄγαν ἐλευθερία ἔοικεν οὐκ εἰς ἄλλο τι, ἢ εἰς ἄγαν δουλείαν μεταβάλλειν καὶ ἰδιώτη καὶ πόλει.... Ἐξ ἧς οἶμαι τῆς ἀκροτάτης ἐλευθερίας δουλεία πλείστη τε καὶ ἀγριωτάτη » (Πολ. Η'. 560 Ε. κ. ε. καὶ 564 Α.).

Νῦν δὲ κρινέτωσαν οἱ θρασύστομοι ἐλευθερόφρονες καλούμενοι τίς ἡ διαφορὰ τῆς τοιαύτης ἰσονομίας πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν. Ἡμεῖς δὲν διορθῶμεν αὐτήν· οὐχ ὡς οὐκ οὔσαν, ἀλλ' ὡς μικρὰν καὶ ἠρρωστημένην καὶ εὐεξίτηλον καταστάσαν, ὡς περαιτέρω δειχθήσεται.

ΚΕΦ. Γ'.

'Ο 'Αριστοτέλης.

§ 1. 'Η ἐν δημοκρατίᾳ ἐλευθερία.

Τὸ οὐρανόπεμπτον τῆς ἐλευθερίας δῶρον, τὸ ζώπυρον πάσης πολιτείας, τὸ κραταιώσαν καὶ καταστρέψαν οἴκους, τὸ καθαιρέσαν καὶ ἀναστήσαν θρόνους, καὶ εἴ τι ἄλλο οἱ φιλελεύθεροι ἄγαν τὴν τοιαύτην ἐξὶν καλοῦσιν εἶναι προἶόν τῆς δημοκρατίας, λέγουσιν, εἶναι ἁρμονία συντελουμένη ἐκ παντὸς τοῦ λαοῦ! Ἄστειον τὸ πρᾶγμα! Ἐκ τοῦ ιδιώτου τοῦ μὴ εἰδότος μήτε οἶκον οἰκονομεῖν ἐκπέμπεται φωνὴ ἀρμόζουσα πρὸς τὴν τοῦ εὖ φρονοῦντος καὶ ἀποτελεῖ ἁρμονίαν.

ΣΗΜ. Τοὺς λαός! λαός! φωνοῦντας ἐξαιροῦμεν τοῦ λόγου, ὡς λόγῳ μόνον τὸ κοινὸν συμφέρον ζητοῦντας, ἔργῳ δὲ δημαγωγοῦντας καὶ δι' ἄλλης ὁδοῦ δόξαν θηρεύοντας, πλὴν τῶν ἐκ τῶν παρεκτροπῶν τῶν ἀρχόντων ἀναγκαζομένων τὸ πλῆθος προσάγεσθαι.

« Δημοκρατία μὲν οὖν ἐστὶ πρώτη μὲν » (ἢ κυριωτάτη δηλ. διότι καὶ ἄλλα εἶδη αὐτῆς), « κατὰ τὸ ἴσον· ἴσον γάρ φησιν ὁ νόμος ὁ τῆς τοιαύτης δημοκρατίας, τὸ μηδὲν μᾶλλον ὑπάρχειν τοῖς ἀπόροις ἢ τοῖς εὐπόροις, μηδὲ κυρίους εἶναι ὁποτερουσοῦν ἀλλ' ὁμοίους ἀμφοτέροις. Εἶπερ γὰρ ἐλευθερία μάλιστα ἐστὶν ἐν δημοκρατίᾳ, καθάπερ ὑπολαμβάνουσί τινες, καὶ ἰσότης ὄντως ἂν εἴη μάλιστα, κοινωνούντων ἀπάντων μάλιστα τῆς πολιτείας ὁμοίως » (Πολιτ. Δ. δ'. 1291 β. 30).

Πῶς; ὑποφῆτης τοῦ Πλάτωνος ὁ 'Αριστοτέλης, ἢ τελειωτῆς τοῦ ἔργου αὐτοῦ; σύνιτε οἱ βρενθυόμενοι καὶ ἄγαν ἐλεύθεροι. 'Ο 'Αριστοφάνης σαφῶς ἐξηγούμενος καὶ προσφιλεῖ τῆς δημοκρατίας τῆς ἐλευθερίαν ἀποφαίνων λέγει· « ΤΟ ΙΣΟΝ ΕΧΕΙΝ ΚΑΤ ΑΡΙΘΜΟΝ ΑΛΛΑ ΜΗ ΚΑΤ ΑΞΙΑΝ ΠΑΝΤΑΣ. » Καὶ ταύτην κυρίως δημοκρατίαν καλεῖ, ἢ ἀκολουθεῖ « ΑΓΕΝΕΙΑ ΠΕΝΙΑ ΒΑΝΑΥΣΙΑ » ('Ηθ. Νικ. Ε. δ'. 1157 α, 25). Τοιαύτης δ' οὔσης

τῆς ἐλευθερίας, καὶ τὸ δίκαιον ἀνάλογον ταύτῃ· δίκαιον δηλαδή ἀπλῶς τὸ ἴσον ἀπονέμειν ἀδιαφόρως τῆς ἐκάστου τάξεως καὶ ἀξίας.

Λοιπὸν; ποίαν τινὰ τὴν ἐλευθερίαν στέργει ὁ Ἀριστοτέλης; ἀπονέμει ἢ ἀρνεῖται παντάπασι παρὰ τοῖς καθ' ἕκαστον τῆς πολιτείας μέλεσιν ὁ Ἀριστοτέλης ἐλευθερίαν, ἀπλῶς ὄργανον εὐαρίθμων τοῦ Νόμου διατάξεων θέλει τὸν πολίτην καὶ οὐδεμίαν ἄλλην αἴρεσιν ἀφήσιν εἰς αὐτόν, ἢ παρέχει αὐτῷ καὶ ἐξουσίαν τινά; τίς δὲ καὶ ἐκ τίνων συνισταμένη πολιτεία παρεσκευάζεται πάντως εὐνομούμενη καὶ εὐδαιμονοῦσα; Πρῶτον ἄρα ζητητέον ποῖός τις δεόν νὰ ᾖ ὁ πολίτης, τὸ δὲ μετὰ τοῦτο συναρμολογήσαι ῥᾶον.

§ 2. Οἷός τις ὁ πολίτης.

Οὐδεὶς ἑαυτοῦ χάριν μόνον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑπάρχει, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἑτέρου· διότι οὐδὲν ἄνευ τῶν πέλας ὁ ἄνθρωπος. Οὐδεὶς τοῦ εἶναι ἔνεκεν ἐγεννήθη, ἀλλὰ τοῦ εὖ εἶναι· τὸ δὲ εὖ εἶναι οὐκ ἄνευ ἑτέρων, εἶδεμὴ τὸ κακῶς εἶναι παρέσται, διὰ τὸ ἐνδεᾶ πεφυκέναι πάντων τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐκ ἐξαρκεῖν ἑαυτῷ μόνον αὐτόν· τὸ δὲ κακῶς εἶναι ἴσον τῷ μηδὲν εἶναι. Αὕτη κυριωτάτη τοῦ βίου ἀρχή, καὶ εἰς αὐτογνωσίαν μετάγουσα· τοῦτο δὲ μόνον ἐν πολιτεία ἐφικτόν. Εἰ δ' ἐν πολιτεία, οὐδὲν ἀγαθὸν ἔξω ταύτης. Εἰ δ' ἡ πολιτεία τὸ καθόλου ἀγαθὸν καὶ τὸ μέρος τοῦ ὅλου χάριν, οὐχὶ δὲ καὶ τὸναντίον, ὁ εἰς ἄνθρωπος συμβάλλεται μὲν ὡς στοιχεῖον εἰς τὴν τῆς πολιτείας ἀγαθωσύνην, ἀλλ' ἀπολαύσας πάντων τῶν ἀγαθῶν αὐτῆς ὀφειλέτης τῶν πάντων τυγχάνει καὶ παντὶ τρόπῳ δεόν ν' ἀποτίσῃ οὐπερ μόνος ἀδύνατον ν' ἀπήλαυε. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ἀρχῆς καὶ τὸν αὐτόχειρα ἐζημίου ἢ πόλις καὶ ἄτιμον ἐθεώρει ὡς ἀδικοῦντα αὐτήν. «Διὸ καὶ ἡ πόλις ζημιοῖ, καὶ τις ἀτιμία πρόσσεσι τῷ ἑαυτὸν διαφθείραντι ὡς τὴν πόλιν ἀδικοῦντι» (Νικ. Ε'. ιε'. 1138 α'. 12). Τοῦτο τὸ ἀπαύγασμα τῆς πολιτικῆς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους καὶ παντὸς συνετοῦ ἀνδρός.*

(*) Οὐδὲν μὲν καινόν, χαριέντως εἴρηκεν ὁ Ίερίγκ, εἰ καὶ μὴ πάνυ σαφῶς

Γεννηθείς, τραφεὶς καὶ παιδευθείς πᾶς ἄνθρωπος καὶ συγκοινωνῶν φίλοις καθόλου, ὧν ἄνευ ἀνεπίτευκτον τὸ εὖ εἶναι, ἀνάγκη ν' ἀντιδιδῶ αὐτοῖς τ' ἀποληφθέν. Ἄλλ' ἡ ἰδέα τοῦ καθήκοντος βραδέως ἐκβλαστάνει, ὁ δ' εἰς ἑαυτὸν ἐγκαταλελειμμένος ἄτε μὴ εἰδὼς τὰ δέοντα ποιεῖν μονοῦται καὶ ἐρημία πάντοθεν περιβάλλει αὐτὸν καὶ ἀβίωτος ὁ βίος αὐτοῦ καὶ ἄχαρις οἶος ὁ μισανθρώπου καὶ ἀφηρημένου τὴν πίστιν. Ἐκ τούτου δὲ φανερόν ἐστι μεταξὺ τῆς τροφῆς καὶ τῆς γνώσεως τοῦ καθήκοντος οὐ βραχὺς παρεμπίπτει χρόνος καθ' ὃν ἀνάγκη συγκρατητικοῦ τινος τῆς κοινωνίας. Τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ Φιλία· αὕτη τὸ κυριώτατον πρὸς συγκράτησιν τῆς κοινωνίας· αὕτη ἡ καταλύουσα τὰς διαμάχας καὶ προοδοποιούσα πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν καὶ ἥς ἄνευ οὔτε παιδεία, οὔτ' ἄρα καθήκοντος ἰδέα. Πῶς προφθάνει ἡ φύσις τὸ δίκαιον! Τίς ὑπέβαλλε τὸν θεμέλιον τοῦτον τῆς δικαιοσύνης, ἥς ἄνευ οὐδεμία συμπαγῆς κοινωνία; Ἐκριζώσατε τὸ οὐράνιον ἐκεῖνο φυτόν καὶ ἡ δικαιοσύνη οἰγήσεται, καὶ ἡ πίστις σθεαθήσεται, καὶ ἕκαστος σωζέτω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.

Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ ἀκατασχέτων ὀρμῶν καὶ δυσμαχῆτων παθῶν παρεκτρεπουσῶν τὸν ἄνθρωπον, ἐψυχράνθη ἡ ἀγάπη, ἐμαράνθη ἡ πίστις καὶ ἡ χάρις ἐξέλιπε, καὶ ὑπέδου μεταμέλεια διδακτικὴ τοῦ καθήκοντος, καὶ συνειδῆσις ἐνίδρυται τοῦ ὡς δεῖ προσφέρεισθαι πρὸς τοὺς συγκοινωνοὺς καὶ διάγνωσις τοῦ καθ' αὐτὸ ἀγαθοῦ, ἂν ἡ παιδεία τῆς φιλίας ἀντέχηται, εἰδεμὴ φροῦδα πάντα.

(ἀκολουθεῖ)

«τί ὁ θῆρ τῷ θηρί; λεία.» Ἔϊτα δὲ μεταγινώσκων καὶ πρὸς τὴν πρόοδον θεωρῶν ἐπάγει· «τί ὁ θῆρ τῷ θηρί; οὐδέν· τί δ' ὁ ἄνθρωπος τῷ ἀνθρώπῳ; πᾶν.» Ἴσως ἀκριβέστερον τὸ, «τί ὁ θῆρ καὶ ὁ ἀπλῶς ἐλεύθερος τοῖς ὁμοίοις; οὐδέν.» (Zweck im Reehē σ. 83 κ. ε.· καὶ ἄλλ. «Jeder ist für die Welt und die Welt ist für jeden da» (σ. 99) = Ἐἴς τῶν πάντων καὶ οἱ πάντες τοῦ ἐνός ἕνεκεν.» Καὶ ἠδυνάμεθα μὲν καὶ ἄλλους συμμαρτυροῦντας νὰ προσαγάγωμεν, ἀλλ' ἄτε ἐπιφανῶν ὄντων ἰδίᾳ ἕκαστου τὰς γνώμας ἐκτίθεμεν.